

поняття "релігійна громада" терміном "релігійне товариство". З цим, на нашу думку, можуть погодитися протестантські організації, проте не названі вище церкви. Ігноруючи закріплені історично релігійні традиції церков, законодавчо (державно) в проекті пропонується внести зміни в церковні організаційні структури, що формувались віками і складала особливості тієї чи іншої церкви.

Таке ж ігнорування релігійних традицій і нав'язування нецерковного типу організаційного управління на кшталт господарських товариств – у питанні формування вищих органів релігійних організацій та об'єднань, що є справою суто внутрішньоцерковною, внутрішньорелігійною і не підлягає державному регулюванню чи втручанню (ст. 8, 9).

Державно зобов'язуюче положення релігійним організаціям, об'єднанням мати в офіційній назві слово "товариство" (ст. 14) також виглядає як нав'язування державою свого бачення устрою в релігійних об'єднаннях, є порушенням принципу відокремлення церкви від держави і сприймається як не дуже демократичне.

4.2. (ст.5) Закладається суперечність між положенням "священнослужителі мають право бути обраними" і "релігійні організації не беруть участі у передвиборній агітації", тобто Законом припускається, що є священник – кандидат в депутати, а церква, релігійна організація нібито не буде агітувати за нього.

Положення "Не допускається залучення до передвиборної агітації релігійних організацій... політичними партіями (блоками)" допускає, що взагалі-то релігійні організації можуть брати участь у релігійній агітації, якщо ведуть цю агітацію самостійно, без залучення партіями, блоками.

На нашу думку, невизначеним за змістом є термін "суспільно корисні проекти" (ст. 5), що допускає можливість його суб'єктивного витлумачення (будівництво церков, монастирів за державні кошти – це суспільно корисний проект чи ні?). Така ж невизначеність щодо терміну "розумний термін" (ст. 24).

Існуюча в проекті Закону редакція статті 19 в частині чотири допускає нав'язування релігії невірним.

Назва Закону "Про свободу світогляду, віросповідання та релігійні організації" звужує сферу проблем, що регулюються Законом. Тому пропонується повернутися до терміну "свобода совісті" і старої назви Закону.

*П. Гануліч**

**ПРОЕКТ НОВОГО ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО СВОБОДУ СОВІСТІ, СВІТОГЛЯДУ ВІРОСПОВІДАННЯ
ТА РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ»:
РУХ ВПЕРЕД ЧИ ТОПТАННЯ НА МІСЦІ?**

Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», прийнятий весною 1991 р. – найкращий Закон, що регулює державно-конфесійні відносини в українській державі. Рівність всіх конфесій, релігій, світськість держави, освіти, відокремлення церкви від держави, освіти від Церкви, можливість альтернативної військової служби – ці основи закладені в Закон, забезпечували свободу совісті й оберігали релігійні права громадян України. За час дії Закону втричі зросла релігійна мережа. Хочеться думати, що зросла й релігійність суспільства. Сьогодні, з приходом до влади президента Ющенка В.А., стало модним демонструвати свою релігійність, брати участь у церковних обрядах, релігійних

* Генеральний секретар Української Асоціації релігійної свободи.

службах. Мабуть за цими зрушеннями стоїть не тільки виконання означеного Закону, а швидше його порушення в напрямі демократії і свободи. З незалежністю України на нашу територію прийшов дух волі, рух пізнання в різних напрямках, в тому числі і релігійному. Ланцюги атеїзму були порвані. Не зважаючи на відокремлення школи від Церкви, тисячі християн йшли в школи, училища й викладали уроки християнської тики, уроки доброти, релігії. Все це часто робилося стихійно, не регульовано і при багатьох позитивних характеристиках мало й свої недоліки. Уроки християнської етики перетворювалися в катехізацію, дітей протестантів примушували брати участь в обрядах, які суперечили їхній совісті. Духовні предмети проголошували обов'язковими і т.ін.

Багато батьків, звикнувши до свободи, до поваги їх релігійного світогляду уже переставали задовольнятися можливістю бачити своїх дітей релігійними в молитовному будинку, церкві, синагозі, в себе вдома. Міжнародні зв'язки, досвід інших країн у сфері забезпечення прав дитини, батьків у релігійному вихованні своїх дітей створює об'єктивну необхідність – конфесії повинні мати право створювати свої загальноосвітні заклади з правом навчати своїх дітей релігії. Бажання мати такі школи було таким великим, що не зважаючи на всілякі перешкоди, незаконність такої освіти, конфесійні школи були організовані і діють. У проекті нового закону цьому питанню присвячена 6 стаття «Освіта, наука та релігійні організації.»

Є велика потреба в прийнятті нової редакції, щоб релігійні права батьків, дітей були забезпечені, щоб припинити стихійні дії щодо впровадження духовного морального компоненту в школах. При Міністерстві освіти та науки була створена і діяла робоча група викладачів, яка розробила концепцію викладання і підготувала підручник. Сьогодні вся затримка за прийняттям закону. Більше того в законопроекті сказано (ст. 6 п.4) «Викладання духовно-моральних дисциплін і дисциплін про релігію, ... може здійснюватись у державних і комунальних навчальних закладах факультативно».

На жаль сьогодні деколи предмет з «Християнської етики» вводиться в деяких школах, як обов'язковий, без належного обговорення і погоджень з батьками й дітьми. Більше того, деякі релігійні діячі наполягають на тому, щоб він був обов'язковим ніби можна повторити в ХХІ столітті насильницький метод християнізації України: ввести в школу предмет на зразок Закону Божого в царській Росії чи довоєнній Польщі. При всій привабливості цієї ідеї, мені, як християнину, здавалося б потрібно таку пропозицію тільки вітати. Але при цьому враховуючи багатоконфесійність України, світськість суспільства, враховуючи, що справжня віра – це добровільний відгук людини на любов Бога, я підтримую положення закону. Насильницьке викладання релігій може дати зворотну реакцію і замість зростання релігійності молоді породить нігілізм і підсилить атеїстичні позиції, як це відбувалось в ХІХ ст. в Західній Європі й Росії.

Говорячи про окремі положення законопроекту у сфері освіти й релігійних організацій, звичайно видно, що ще не досягнуто. При цьому освіта в державних закладах буде безкоштовною, в закладах, заснованих релігійними організаціями освіта буде платною і дорогою. Відтак, можливо освітянський процес організувати так, щоб державний стандарт освіти в конфесійних школах все ж оплачувала держава чи надавала приміщення для таких шкіл і т.ін. Приймаючи участь у робочій групі при Міністерстві юстиції із розробки цього проекту, можна сказати багато позитивного. Обмежусь, на мій погляд, головним. Починаючи роботу ставили перед собою завдання покращити попередній Закон, зробити більш демократичним, корисним, сприяючим розвитку релігій. Здається, до кінця завдання не було виконане. Відчувалося, що релігійним організаціям, коли вони відчували що держава, влада з ними рахується, радиться, то чому б не використовувати її для власних цілей. Чому б не використати закон для своїх вузько конфесійних завдань: обмежити діяльність новітніх релігій, перешкодити їх реєстрації і т.ін. Від чого настраждались в те й закохались.

Майже до самого кінця діяльності робочої групи для реєстрації релігійного товариства потрібно було 3 особи, а завершили цифрою 10, хоч були пропозиції 50, 100 і більше.

Громіздким і надто перевантаженим є проект закону в статтях, щодо реєстрації, найменувань релігійних організацій, особливостей правового статусу. Таке враження, ніби готується основа для того, щоб одні релігійні спільноти вважати важливими, а іншими – нехтувати. Якщо це можливо в математиці великих чисел, то зовсім неприйнятно в законі про свободу совісті: кожна особа є безкінечна цінність в очах Бога і суспільства.

Необхідним вважаю прийняття проекту Закону, тому що його положеннями значно розширяються права фізичних осіб та релігійних організацій. Зокрема важливим є положення закону про участь вірних у богослужіннях: «...на прохання працівника;... керівництво підприємства надає йому право на участь у богослужіннях у робочий час... Працівник зобов'язаний це відпрацювати...» (ст. 20, п. 7). Це дуже важливо, для віруючих, ретельних у релігійних переконаннях, але для яких святковими днями є інші від неділі дні.

Я розумію, що не може бути досконалого закону. Законотворчість тільки доганяє життя.

*В. Докаш**
*Я. Позняк***

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СВОБОДИ СОВІСТІ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

З отриманням незалежності Україна проголосила шлях демократичного розвитку з дотриманням усіх його принципів, стандартів та вимог. Життя суспільства визначається за двома його критеріями: економіка та культура (матеріальне та духовне). Власне, складовою останнього є релігія, свобода совісті та віросповідання або світогляду. Так, у нас діяльність церков та релігійних організацій, міжконфесійні та церковно-державні відносини регулюються статтею 35 Конституції та Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації». Деякі питання, пов'язані з діяльністю релігійних організацій та здійсненням громадянами права на свободу світогляду регулюються іншими нормативними актами. Це стосується питань про військову службу віруючих окремих напрямів, характер освіти в навчальних закладах, створених релігійними організаціями тощо.

Хоча чинне законодавство зі зазначених питань забезпечення свободи совісті загалом носить демократичний характер, однак сьогоденний стан справ у суспільстві показує певну його недосконалість та потребу в доопрацюванні, виходячи вже з життєвого досвіду на основі новітніх стандартів суспільно-релігійних його принципів.

Основоположними конституційними принципами державно-конфесійних відносин в Україні є відокремлення церкви від держави і пріоритет прав людини. Принцип відокремлення церкви від держави передбачає взаємне невтручання в діяльність одне одного: держави – в питання віровчення, культу, внутрішнього устрою церкви, включаючи вирішення кадрових питань; церкви – в діяльність державних структур, а також в питання забезпечення права людини на свободу світогляду.

* Докторант Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України.

** Викладач кафедри релігієзнавства та теології Чернівецького Національного університету ім. Ю.Федьковича.